

TR. RIEMERSMA

VERTALING Harmen Wind en Jantsje Post

zirimiri press

HET IS NU EEN WEEK OF TWEE GELEDEN dat ik de dood in de ogen heb gekeken, en dat heeft me toch meer gedaan dan ik in het begin wilde toegeven. Eerst redeneer je voor jezelf: oké, even een black-out, een flauwte, kan iedereen gebeuren met dat warme weer. Had ik gewoon op de weg gelopen, dan was ik door mijn poten gezakt, misschien was ik omgelazerd, had ik even voor pampus gelegen, meer niet. Dan was ik weer opgekrabbeld en klaar. Maar, donders, ik lag in de vaart toen het me overkwam. Het was warm, dat zei ik al, ik word een zeurkous, geloof ik, maar ik ben ook een oude hond. Warm dus, eigenlijk meer benauwd, drukkend. Sukkel liep voor het eerst dit voorjaar met blote voeten in zijn sandalen, dat had voor mij al een voorteken moeten zijn dat er iets bijzonders te gebeuren stond. De zon scheen en scheen niet, er was hoge bewolking, hij had moeite om erdoor te komen. Vijf over een waren we de deur uitgegaan, vijf over een, geen minuut eerder, geen minuut later, die man is zo voorspelbaar, daar word je beroerd van. Ja, ik ben er nu al lang aan gewend natuurlijk. Als je zo lang met iemand hebt samengeleefd, raak je aan

zijn eigenaardigheden gewend, je begint ze haast nog op prijs te stellen ook: een mens is wat hij is door zijn eigenaardigheden. Maar goed, ik had zoals altijd de bal in mijn bek en ik sjouwde achter sukkel aan. Die bal in mijn bek, dat doe ik voor hem. Ik kan al tijden niet meer achter een bal aan rennen. Lol heb ik er trouwens nooit in gehad, ook niet toen ik jong was. Maar je doet wat, je wilt de baas en zijn kindertjes niet teleurstellen. Die mensen zijn op je gesteld, dat is zo klaar als een klontje, ze hebben schik in je bestaan en ze betrekken je in het wel en wee van hun gezinsleven. Nou, dan wil je je zelf ook niet van je beroerdste kant laten zien. Wij zitten een jaar of tien, vijftien met elkaar opgescheept, laten we dan maar proberen de tijd zo aangenaam mogelijk door te brengen. Zo denk ik erover. Ik bedoel, je kunt je wel suf piekeren over vraagstukken als: wat doe ik op deze godvergeten aarde, wat is de zin van mijn bestaan, waar was ik voordat ik er was en waar kom ik terecht als ik de pijp uitga, maar voor zover ik weet heeft nog nooit iemand zulke vragen kunnen beantwoorden, zelfs een paard niet, en dat heeft een veel grotere kop dan ik. Dus ik heb mijn overpeinzingen nooit verder laten gaan dan mijn schaal eten drie keer per dag, de bak om in te slapen, het grasveldje waar ik 's zomers op lig te rollebollen, de wandelingen, vroeger vier keer per dag en nu nog maar drie keer: 's ochtends, 's middags en 's nachts voor het slapen. 's Avonds na het eten wil ik niet meer naar buiten, ik pis 's middags zoveel dat ik pas 's nachts weer aandrang krijg.

Ik keutelde dus achter sukkel aan met de bal in mijn bek. Ik wilde de sloot in, want ik had dorst, maar hij hield me tegen: 'Niet in die gore sloot,' zei hij. 'Je kunt straks wel even zwemmen in de vaart.' Nou, dat was mij ook goed. Ik had in

geen tijden gezwommen. Het was een kwakkelwinter geweest, dus het had wel gekund, maar volgens hem was het water te koud. Kul, natuurlijk, koud water maakt ons niet uit. Ons geslacht komt uit Newfoundland, daar hebben mijn voorouders de vissers altijd de netten uit zee helpen slepen. Die lagen zo een uur in dat koude zeewater en dan zou ik geen vijf minuten in de vaart kunnen? Nou ja, ik sla mijn slag wel als sukkel in gedachten is en niet op me let. Dan kruip ik in een van die gore slotjes, zodat mijn poten en mijn lijf onder het slijk zitten. Eigen schuld! Maar even zwemmen, het was mij best. We liepen langs de weg naar de vaart en ik legde de bal voor hem neer. Dat is een oude gewoonte. Hij wil graag dat ik net doe alsof ik het leuk vind dat hij die bal weggooit. Nou, zoals ik al zei, ik ben sukkel en zijn kindertjes altijd ter wille geweest, ik heb honderden keren achter stokken en ballen aan gerend, maar ik kan het niet meer en ik verdom het voortaan. Maar goed, omwille van de lieve vrede en uit oude vriendschap: ik legde die bal voor hem neer. Hij gooide hem een eindje de vaart in, een meter of vijf van de kant. Onzin natuurlijk, ik had wel verder gekund. Lopen gaat niet meer, maar zwemmen is lang niet zo zwaar, ik zou bij wijze van spreken beter een kilometer kunnen zwemmen dan lopen. Ik stap voorzichtig de wal af naar beneden en laat me het water in glijden. Ik zwem naar de bal, pak hem in mijn bek en keer om. Achteraf, als ik het me voor de geest probeer te halen, heb ik toen wel iets gevoeld. Wat precies is moeilijk te zeggen, een raar gevoel van: ik lig hier niet lekker, terwijl ik me anders altijd lekker heb gevoeld in het water. Ik kom niet vooruit, ik krijg geen lucht. Ik weet nog dat ik wat vreemd rochelde en ik liet de bal uit mijn bek glijden om ruimte in mijn strot te krij-

gen. Sukkel riep nog: 'Jelke, de bal!' Ja, zo'n bal kost vierenhalf gulden en sukkel is een krent. Stik met je bal, dacht ik, ik moet zien dat ik hier vandaan kom. Ik zet mijn voorpoten in de wal en probeer omhoog te klauteren. Ik voel een scheut in mijn rug, maar ja, met pijn moet je leren leven, pijn is een teken dat je leeft, maar ik heb geen kracht in mijn poten en verdomme, dat maakt me zo woest. Wel willen en niet kunnen, iets ergers is er niet, dat vreet aan je, dat verduistert je verstand, daar word je gek van. Verdomde poten, denk ik, en ik breng mijn woede over op mijn spieren om mijn poten te dwingen. Ik kom half de wal op, nog een zetje en dan ben ik er – en dan opeens gebeurt het. Ik sla achterover en zak onder water.

Ik schrok niet verschrikkelijk, ik kreeg het niet ontzettend benauwd, nee, het was een stille verwondering van: wat gebeurt er nu? en tegelijk, heel vreemd, een stille aanvaarding van: zo gaat het dus. Ja, man, heel eigenaardig, maar in een flits wist ik dat dat mijn laatste moment op aarde was. Zoiets heb je dan toch in je, dat weten, dat draag je vast ongemerkt je hele leven met je mee zonder er weet van te hebben. En als je uur gekomen is, dan ineens springt het uit een onbekend hoekje van je hersens tevoorschijn: de herkenning van de dood. Ik was niet bang, ik had geen verdriet, op het moment dat ik wist dat ik doodging, kwam tegelijk de aanvaarding van de dood. Ik heb geen poot meer uitgeslagen, ik heb me laten zinken: wat heeft het voor zin om tegen te strubbelen als de dood je haalt? Ik had mijn ogen wagenwijd open, met open ogen wilde ik de dood tegemoet zien. Mijn leven was goed geweest en nu was het afgelopen. Dag leven, dag sukkel.

Maar wat ik nou van m'n lang zal ze leven nooit van suk-

kel had verwacht, hij stapt zo de vaart in en grijpt me bij de kladden. Hij trekt mijn kop boven water en roept: 'Jelke!' Die man is zo traag van begrip, die man is nooit spontaan, die man moet eerst overal lang en breed over prakkiseren voor hij iets beslist. En deze keer, ja, misschien is er uit een onbekend hoekje in zijn hersens ook wel iets elementairs tevoorschijn gesprongen, hij bedacht zich geen tel en liet zich van de wal glijden. De vaart was daar niet diep, hoor, het water kwam amper tot zijn knieën. Maar goed ook, want sukkel kan niet zwemmen. Hij roept dus 'Jelke!' en het duurt even voor dat bericht in mijn hersens binnenkomt. Ik verkeer zo'n beetje in een nul-staat. Ik denk en ik denk niet, ik zweef op de grens van leven en dood en ik heb me met mijn afscheid verzoend. 'Jelke!' en er is iets in zijn stem wat mijn vrede verstoort. Niet doodgaan dan? Ik zucht diep en rochel wat water uit mijn longen. Hij trekt me naar de kant en houdt mijn kop vast in het riet. Ik weet niet hoe lang. Er is een vrouwenstem op de weg die roept: 'Moet ik u helpen?' 'Ja graag,' roept sukkel terug. 'Ik kan die dikke hond niet tillen.' Ik ben geen dikke hond, laat hem naar zijn eigen uitgezakte lijf kijken. Ik sla mijn voorpoten in de wal en begin te klauteren. Sukkel zet zijn handen onder mijn kont en duwt me omhoog. Ik laat me in het gras zakken, ik ben zo allemachtig moe. Sukkel kan de wal niet op komen, die vrouw moet hem een hand reiken en hem uit het water hijsen. O ja, eerst viste hij de bal er nog uit en smeed hem de wal op. Jazeker, vierehalve gulden!

Nou, daar stonden en lagen we. Er kwamen nog een man en een vrouw bij staan kijken met een zwarte hond. Die mensen kende ik niet, maar die hond leek me niet te vertrouwen: hij loerde fel met een schuin oog naar mijn bal. Ik heb me

overeind gehesen en de bal in mijn bek genomen. Sukkel was behoorlijk van slag, hij legde steeds maar weer uit wat er was gebeurd, dat ik zomaar achterover was geklapt en liggend op mijn zij was weggezonden, en dat ik mijn ogen wagenwijd open had. Mijn gedachten werden door andere gevoelens beheerst, ik had het zo benauwd, ik kreeg geen adem en ik was moe tot in alle draden van mijn vlees. Godallemachtig, wat was ik moe. Dat kon beslist niet van dat stukje zwemmen komen, vijf meter heen en vijf terug. Daar lacht een labrador om, dat is peanuts, zoals ze tegenwoordig zeggen.

Hoe dan ook, we zijn weer thuisgekomen. Het eerste eind legde ik in etappes van drie, vier stappen af. Dan liggen, en weer een meter vooruit. Haal nu in godsnaam een auto of een kar, dacht ik, maar sukkel hoopte zeker dat ik over een kwartiertje wel weer opgekalefaterd zou zijn. Nou, dat was ook zo. Na een poosje nam het hijgen af. Ik rochelde nog een keer wat water uit mijn longen en toen kon ik weer stukjes van honderd meter lopen. Zo zijn we thuisgekomen. Ik heb lekker gegeten, zoiets gaat zeker buiten je maag om, en verder heb ik de hele middag in het gras gelegen. Zo stil liggend was het weer wel aangenaam, dan voelde je de benauwdheid niet. Ik was natuurlijk ook kopje-onder gegaan en behoorlijk afgekoeld. De kindertjes kwamen later een voor een nog bij me zeuren van: 'Was je bijna verzopen, Jelke? Arme Jelke.' Sodemier op, ga je huiswerk maken, doe iets nuttigs.

Ik heb er niets aan overgehouden, alleen dit: ik heb de dood in de ogen gekeken, en dat gaat je niet in je kouwe kleren zitten.

HAD SUKKEL ME MOETEN LATEN VERZUIPEN? Laten we eerst dit vaststellen: dat kon die man niet. Ik één, anderhalve meter van de kant, wegzinkend, wegzakkend, mijn ogen wijd open en sukkel op de wal, nog geen drie meter van me af. Dat was hij nooit meer kwijtgeraakt. Tot aan zijn dood had hij voor zich gezien hoe zijn hond voor zijn ogen stierf en hem met een stille blik om hulp aankeek. Want zo zou hij dat achteraf zeker hebben uitgelegd. Een hond die zijn baas aankijkt om hulp, en de baas laat hem ijskoud verzuipen. Dat had sukkel zichzelf nooit vergeven, daar had hij niet mee kunnen leven, die man was gek geworden.

Sukkel is op zijn manier dol op honden, sukkel is op zijn manier dol op mij. Maar laat ik dat 'op zijn manier' weglaten en ronduit zeggen: sukkel is dol op mij. Dat hij wat eigenaardig is, kan die man ook niet helpen. Iedereen zit met zijn eigen afwijkingen opgescheept en moet ermee leren leven. En een ander moet die afwijkingen respecteren. Dat heb ik ook altijd gedaan en dat vormt de basis van onze verstandhouding. Je moet een ander in zijn waarde laten.

Dat is één kant van de zaak en die moet niet onder het tapijt worden geveegd: sukkel kon me niet laten verzuipen, om zichzelf niet, om zijn vrouw en kindertjes niet. Hij zou het hele gezin in het ongeluk hebben gestort als hij me had laten verzuipen.

Maar nu de andere kant: was het voor mij beter geweest? Ik haat het leven niet, ik ben geen pessimist, nee nee, niets ervan. Ik ben een blijmoedige hond die het leven neemt zoals het op hem afkomt. Maar het leven is eindig, eenmaal moeten we hier vandaan. Daar hoeft je niet dramatisch over te doen, niet jankerig en zeurderig, niet overdreven en emotioneel, maar je moet het ook niet verdonkeremanen. We moeten met de dood omgaan als een gegeven, als een feit, en wel zo helder en koel als we dat kunnen. Wij komen in dit leven, we zijn er een poosje en we gaan weer weg. Dat weet iedereen en dat heb ik ook altijd geweten. Je staat er niet dagelijks bij stil, en wat zou dat ook voor nut hebben? Eten en drinken en zwemmen en in het gras rollebollen zijn belangrijker zaken dan denken aan de dood. Maar daarom is de dood er wel, hij is er altijd, verder weg of dichterbij je eigen bestaan. Een jaar of vier geleden heb ik mijn maatje verloren, Skipper heette hij. Hij had suikerziekte en dat schijnt voor een hond een slechte zaak te zijn. Mijn kwaal is ook niet prettig, maar als ik mijn druppeltjes krijg, kan ik ermee leven. Skipper kon niet leven met zijn kwaal, hij is eraan kapotgegaan.

Hij was een paar jaar jonger dan ik, maar als je jong bent, tellen de jaren dubbel. Bovendien was hij veel forser dan ik, dus toen ik jong was, was ik lang niet tegen hem opgewassen. Als sukkel of het vrouwtje van Skipper een bal of een stok in het water gooide, probeerde die rotzak mij te verzuipen. Ik

kon veel harder zwemmen dan hij, bovendien nam ik vaak een aanloop en sprong dan vanaf de rollaag wel een meter of vier het water in. Die bal of die stok was altijd voor mij. Maar als ik dan naar de kant zwom, zwom die rotzak over me heen en duwde me met zijn zware lijf onder water. Dan moest ik de bal wel loslaten en dan had hij hem.

Er zat trouwens geen greintje kwaad in hem. Onze soort is niet vals, we hebben onze streken, maar we hebben geen gemeen karakter. Ik kon verder prima met Skipper overweg. Toen ik wat ouder en driester werd, heb ik hem trouwens ook behoorlijk getreiterd. We hadden altijd allebei een bal in onze bek. Ik sloop dan schuin van achteren op hem af en zette het laatste stukje even gang en dan stootte ik met mijn kop tegen de zijne, zodat de bal uit zijn bek vloog. Dan had ik er twee, want hij was iedere keer weer helemaal verbijsterd en vergat gewoon zijn bal terug te pakken.

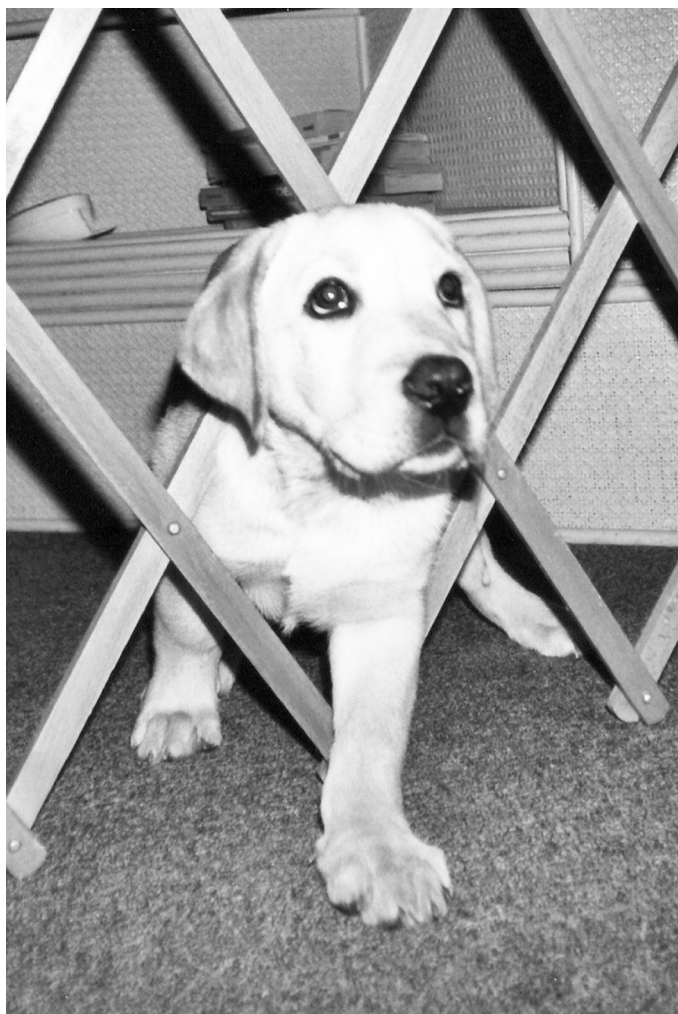
Tja, Skipper. Een aparte kerel, maar er groeide genegenheid tussen ons, vooral toen we ouder werden. Nu heeft Skippers vrouwtje allang weer een nieuwe hond – een labrador natuurlijk –, ook geen verkeerd beest, maar er is nooit zo'n band tussen ons gegroeid. Dat ligt aan mij, of aan mijn kwaal. Vier jaar geleden had ik al pijn als ik liep. Ik kon nog best drie kwartier lopen, en ook wel een eind rennen, maar het was niet altijd fijn. Ik had geen zin in het gedonderjaag van een jonge hond, en jonge honden zijn klierig, vooral tegen oudere. Ik was zelf ook zo, dat weet ik nog wel. Als jonge hond kun je straffeloos oude honden treiteren, want die zullen je nooit iets doen. Ik kon die jonge malloot ook niks doen, ik wilde niet tegen hem snauwen en grauwen, dus ik ging hem uit de weg, ik meed hem. Nu is hij allang bijgetrokken, maar intussen

ben ik ook weer krakkemikkiger geworden, dus als ik hem zie aankomen, ga ik bij voorbaat al liggen.

Skipper is dood. Sukkel heeft vóór mij een andere hond gehad, die was al dood voor ik ter wereld kwam. De ouden sterven en maken plaats voor de jongeren. Zo gaat het. De dood is er altijd, je denkt er niet altijd aan en dat hoeft ook niet, maar hij wijkt niet van onze zijde. Eens komt de dood, vroeg of laat, wanneer we nog redelijk jong zijn, of al oud en afgeleefd. Skipper is maar negen geworden. Is dat erg? Ik ben nu elf en ik haal de twaalf wel voor ik doodga, denk ik. Is dat beter? Is het verkeerd om dood te gaan als je onder de tien bent, en goed als je boven de tien bent? Dat lijkt mij flauwekul. De dood komt een keer en als hij komt, dan is het afgelopen en dan heb je het gehad. Ik haat het leven niet, ik ben niet zwartgallig, ik heb het best naar mijn zin, maar eenmaal moet je sterven en waarom dan niet meteen?

Had sukkel me moeten laten verzuipen? Hoeveel tellen kreeg ik om te beseffen dat ik moest sterven, om me voor te bereiden op de dood en me ermee te verzoenen? Eén tel, twee? Het gaat, tenminste bij mij, verrekste snel. Ik kieperde achterover en zonk weg, en dat dubbelop: ik zonk in het water en ik zonk in de dood. De drie fasen van het stervensproces werden samengebald tot één moment. Ik kreeg geen tijd om me voor te bereiden op mijn dood, het hoefde ook niet, ik kreeg het bericht en tegelijk met dat bericht was de aanvaarding er ook. Het is goed geweest, dag baas.

Ik had me geen betere dood kunnen wensen. Ja, natuurlijk, rottig voor de nabestaanden, vooral voor sukkel, maar daar heb ik het zojuist al over gehad en voor die kant van de zaak ben ik zeker niet blind. Maar als ik nu eens enkel van-

uit mezelf redeneer – en dat is toch te verdedigen, het is mijn leven, het is mijn dood –, had sukkel me dan niet moeten laten gaan? Was het op de keeper beschouwd van zijn kant niet zelfzuchtig dat hij me heeft ‘gered’? Ik weet het, dat klinkt erg onvriendelijk. Ik kan wel zeggen dat ik het niet zo bedoel, maar ik bedoel het wel zo en als het onvriendelijk klinkt, dan klinkt het maar zo. In de literatuur moet je de waarheid zeggen, anders heeft de literatuur geen functie. Dat zegt sukkel altijd en voor deze keer heeft hij gelijk. Ik heb sukkel altijd ontzien, ik heb al zijn flauwe spelletjes meegespeeld, maar waar het mijn eigen leven en mijn eigen dood betreft, eis ik het recht op om te zeggen wat me voor de bek komt.

Ik had de dood aanvaard toen ik daar in de Schalsumervaart lag. Ik kreeg maar één seconde om me te verzoenen met mijn dood, en ik kon dat. Wat voor kracht of wat voor wijsheid of wat voor innerlijk inzicht er door me heen stroomde, en waarvandaan, ik weet het niet. Ik verzoende me met mijn dood en dus ook, want dat hangt met elkaar samen, met mijn leven. Wij honden zijn atheïst, anders zou ik zeggen: het was een godsgeschenk. Door de rimpelingen in het water zag ik sukkel op de kant staan en ik voelde een grote genegenheid in mijn hart. Nooit had die kloot me nader gestaan, nooit was hij me liever geweest. Ik voelde liefde, ja, waarachtig, liefde voor het leven, een grote, allesomvattende liefde voor het leven. De dood maakte mijn leven waardevol. En ik voelde tegelijkertijd liefde voor sukkel, het was meer dan genegenheid, ik moet het toegeven. Ik besepte ineens dat ik die man verdomd graag mocht.

Dat heeft sukkel me afgenomen, zo’n rijk sterven, zo’n magistrale afsluiting van het leven, zo’n dood, die hemel en

aarde bij elkaar brengt en alles, leven en dood, verleden en toekomst, verbindt in een band van liefde. Dat heeft sukkel me misgund en nu moet ik maar afwachten hoe ik straks doodga. Misschien wel in sombere gedachten van zelfbeklag, jammerend van pijn en ellende of nog erger, al diep in coma, van ieder bewustzijn afgesneden.

Waarom heeft hij me deze dood misgund? Natuurlijk, sukkel heeft niet nagedacht. Hij deed wat er in hem opkwam. Die man is nooit spontaan, en dan is hij eens een keer spontaan en dan doet hij precies het verkeerde. Ik verwijt hem trouwens niets, begrijp me goed. Ik zeg alleen dat het niet vanzelfsprekend is om een stervende hond te redden, dat het op z'n minst redelijk is om er eens over na te denken of er in bepaalde gevallen geen aanleiding is om een stervende hond te laten sterven.

Het is ook zo tegenstrijdig. Laatst zaten sukkel en het vrouwtje nog te praten over een man uit Franeker, iets ouder dan sukkel: die was een eind gaan fietsen en omgevallen en dood. Een mooie dood, zeiden ze toen, zo uit het volle leven zonder lijden en ellende in één keer patsboem. Dat is ook zo, daar ben ik het volkomen mee eens, de familie heeft ook niks geen gedoe met een patiënt thuis of in het ziekenhuis, je moet alleen die fiets even ophalen, maar verder geen enkele rompslomp. Maar waarom is mij zo'n dood dan niet gegund? Nou nee, dat moet ik nu niet weer zeggen, die gunt hij me wel, denk ik. Ik moet zeggen: waarom heeft hij er niet bij stilgestaan dat deze dood voor mij de mooiste was die een hond zich maar kan voorstellen? Het was lekker weer, de eerste mooie voorjaarsdag, ik had niet al te veel pijn en ik genoot van het leven. Het was niet triest of ellendig, ik stierf niet van

God en iedereen verlaten. Sukkel stond bij me en ik kon nog afscheid van hem nemen. Dag sukkel, dacht ik, ik mocht je wel.

Waarom moest ik opnieuw het leven in? Elke dag datzelfde roteindje langs de camping en elke dag kost moeite. Ik ga al jaren niet meer mee op vakantie, ik kom nergens meer. Mijn wereld is beperkt geworden en wordt nog steeds beperkter. Mag ik dan niet sterven voordat ik een afgeleefde stakker ben die zijn stront en zeik laat lopen? Ja, verdomme, dat vraag ik: heb ik geen recht op een waardige dood?

Oorspronkelijke titel: *Tinzen oer it libben en oer de dea*
Auteur: Tr. Riemersma
Oorspronkelijke uitgever: Koperative Utjowerij – Boalsert, 2001

Copyright © Dineke Bos, 2017
Copyright © Vertaling uit het Fries: Klasina Wind en Jantsje Post, 2017
Copyright © Deze uitgave: Zirimiri Press, 2017

Vormgeving omslag en binnenwerk:
Henrike Olasolo en Cristina Richarte

Gedrukt en gebonden in Nederland

ISBN 978 94 90042 12 7
NUR 302

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgeverij en de auteurs.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior written permission of the publisher and the authors.

www.zirimiripress.com